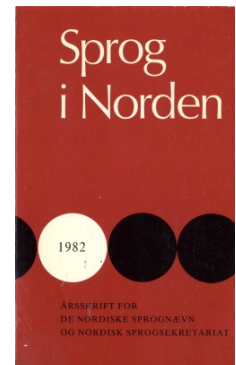

Sprog i Norden

Titel: Det færøske sprogs stilling og rolle i nordisk samarbejde
Forfatter: Jóhan Hendrik W. Poulsen
Kilde: Sprog i Norden, 1982, s. 17-22
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det færøske sprogs stilling og rolle i nordisk samarbejde

Af Jóhan Hendrik W. Poulsen

Færøernes stilling som et såkaldt selvstyrende folkesamfund inden for det danske rige, som det udtrykkes i hjemmestyreloven af 1948, og ikke som et suverænt land, har ofte gjort det vanskeligt for foreninger og organisationer at opnå status som jævnbyrdige partnere i internationalt, deri indbefattet nordisk samarbejde. De respektive danske organisationer har tit haft svært ved at indse, at færinger, skønt de har eget sprog, en særegen kultur og delvist selvstyre, skulle være berettiget til at deltage selvstændigt i internationalt samarbejde. Og når de så endelig har ladet sig overtale, ja, så har der tit været problemer med at få andre til at give deres samtykke, for det kunne muligvis få konsekvenser for områder med lignende stilling inden for deres stater. Således har hver enkelt sammenslutning, det være sig idrætsforbund, skakforbund, spejderorganisation osv. måttet kæmpe for sin sag, ofte forgæves, men for mange med held. Selv husker jeg de genvendigheder vi havde i begyndelsen af tresserne i bestyrelsen for Meginfelag føroyskra studenta, de færøske studenters nationalorganisation, med at søge nordisk anerkendelse. Vi arrangerede et møde på Færøerne med repræsentanter fra alle de nordiske landes studenterfællesråd og talte vor sag med stor iver, men resultatet var negativt. Senere er det imidlertid lykkedes at opnå anerkendelse.

Men når det gælder folkeligt, kulturelt og sprogligt samarbejde, har man længe mødt velvilje fra mange hold. Den færøske sprogsag har lige fra begyndelsen mødt forståelse i vide kredse i nabolandene. Allerede i slutningen af halvtredserne blev der stiftet en selvstændig færøsk forening Norden, Norrøna felagið í Føroyum. En lang årrække er repræsentanter fra Færøerne blevet inviteret med til de nordiske sprog møder, og da Nordisk

hvorfra ikke 1960erne ?
" " 1950erne ?

sprogsekretariat, Málstova Norðurlanda, i 1978 blev en realitet, fik færøsk, ligesom de andre små folks sprog, repræsentation i styrelsen. Siden 1972 har Fróðskaparsetur Føroya haft en repræsentant i Nordisk samarbejdskomité for navneforskning, NORNA, men det skal indrømmes, at det ikke altid er så let for os, der er så fåtallige, at sende deltagere til møderne. Man har også ofte på fornemmelsen, at de problemer, der drøftes, ikke altid er lige vedkommende for os, der hovedsagelig må koncentrere os om indsamling og derfor ikke har tid eller kapacitet til at deltage i mere avancerede projekter. Men det er alligevel opmuntrende og inspirerende at kunne være med på lige fod med de "store".

Fra filologisk hold i Norden har der længe været betydelig interesse for færøsk sprog og kultur. Siden 1933 har der været en lærestol i færøsk ved Københavns universitet, og andre universiteter i Norden har af og til haft kurser i færøsk både med hjemlige og tilkaldte færøske lærerkræfter. Således har færøsk gennem en årrække indgået i studiet af nordiske sprog ved universitetet i Oslo. Det fortjener at nævnes specielt her, at som det eneste gymnasium i Norden uden for Færøerne har Menntaskólinn í Hamrahlið her i Reykjavík i nogle år tilbudt et kursus i færøsk.

Fra de sidste år har vi eksempler på nordiske, især svenske, sprogforskere, der har disputeret med færøsk emne, f.eks. Ulla Clausén i Stockholm med den vigtige disputats Nyord i färöiskan fra 1978. Jeg ved, at universiteter i Norden har syslet med tanken om at oprette lektorater i færøsk, men det har strandet på kvalificerede færingar til at beklæde stillingerne. Denne mangel vil forhåbentlig blive afhjulpet med tiden.

I det sidste par årtier har der været flere filologiske ekskursioner till Færøerne fra universiteter i nordiske lande: fra Lund og Helsingfors, fra Oslo og Odense og for et par år siden fra Umeå. De har alle søgt kontakt med Fróðskaparsetur, og vi har haft den glæde efter beskeden formåen at kunne bistå dem med råd og dåd.

For bedre at kunne kanalisere den tydelige interesse hos nordiske modersmålsstuderende for færøsk sprog og litteratur søgte vi i 1971 om at komme med i samarbejdet om de nordiske sprog- og litteraturkurser, de såkaldte sommerkurser. Det skete på en kursuskonference i Reykjavík efteråret 1971. Vort ønske blev

positivt modtaget fra alle sider. Det blev vedtaget, at vi skulle afholde et sommerkursus i færøsk for nordiske studerende hvert fjerde år. Det første kursus havde vi i 1973, det andet i 1977 og det tredje nu i juni i år. Vi har været meget glade for disse kurser, ikke mindst på grund af de studerendes levende interesse og positive holdning. Det har ikke knebet med at få deltagere, tværtimod, der har ikke været plads for alle, der har ønsket at deltage.

Et andet område inden for nordisk samarbejde, hvor færøsk sprog er involveret, vil jeg mene, er anerkendelsen af vort toårige akademiske studium i nordisk, særlig færøsk, sprog og litteratur fra en række universiteter i Norden som del af studiet ved disse universiteter.

Når det gælder overførsel af ordstof fra sprog til sprog, har færøsk altid været modtagende, sjældent eller så godt som aldrig ydende, bortset fra f.eks. nogle søfuglenavne, der er optaget i dansk. Igennem tiderne har færøsk modtaget en uhyre mængde ord fra dansk, og i senere tid har færøsk sprogrøgt hentet en anelig mængde ord fra islandsk og tildels fra norsk.

Det ligger i sagens natur, at vi færingere ikke kan benytte os af færøsk sprog i mundtlig kommunikation med andre nordboere. Vi ville slet ikke blive forstået. Her har de tre store det privilegium inden for Norden som briter og amerikanere har i store dele af verden, nemlig at kunne benytte sig af deres eget sprog. Vi må selvfølgelig bøje os for denne kendsgerning. Det går heller ikke gnidningsfrit at tale færøsk til islændinge, ligesom islændinge ikke vil blive forstået af et flertal færingere. Når islændinge interviewes i den færøske radio, sker det som regel på dansk. Men takket være den færøske ortografis forankring i den islandske er det naturligt at skrive på færøsk til islændinge, ligesom de gerne skriver til os på islandsk.

Når man taler om nordisk samarbejde, tænker man vel gerne på samarbejde mellem flere eller alle nordiske lande eller folk, men jeg mener, at man også kan definere det som snævrere samarbejde mellem to lande eller folk. En sådan situation har eksisteret gennem halvfemtehundredede år mellem Danmark og Færøerne. Jeg skal ikke komme ind på den lange og ofte bitre strid for at opnå den status for færøsk på Færøerne, som man nu

ser på som en naturlig sag. Men den højt berømmede kulmination var som bekendt hjemmestyrelovens erklæring om, at færøsk er hovedsproget, dog med den tilføjelse, at dansk skal læres godt og grundigt og ligesåvel som færøsk kan anvendes i alle offentlige forhold. I appelsager skal færøske dokumenter foreligge i dansk oversættelse.

I 1896 meldte Jóannes Patursson sig ud af den nationale forening Føringafelag og nedlagde samtidig sin post som redaktør for foreningens blad Føringatíðindi som protest mod beslutningen at ændre Hammershaimbs etymologiserende retskrivning henimod en mere lydret stavemåde. Som grund for sit drastiske skridt fremførte han bl.a., at med en sådan retskrivning kunne man ikke sende færøksprogede skrivelser til danske statsinstitutioner, da de næppe ville blive forstået. Da var Hammershaimbs stavemåde mere gennemskuelig og lettere forståelig for danske myndigheder. Så store ambitioner havde han for det færøske sprogs stilling i det dansk-færøske samarbejde, men hans visioner blev aldrig til virkelighed, selv om Hammershaimbs retskrivning til slut gik af med sejren.

Færøsk har i praksis ingen rettigheder over for rigsmyndighederne i København. Alle skrivelser fra færøske myndigheder og institutioner er nu som før på dansk. Bevares, det er det mest praktiske – færinger kan jo så nogenlunde dansk i forvejen, men der savnes principielle linier og en vis stolthed fra færøsk side, når det gælder disse forhold. En grund er vel at finde i færingers ambivalente holdning til sprogsagen. Visse politiske partier har traditionelt haft den som en mærkesag, hvorved andre bevidst eller ubevidst er blevet frastødt. Derfor har det været vanskeligt at skabe en bred national opslutning. Efter den officielle anerkendelse af færøsk som hovedsproget er der ligesom indtrådt en ligegyldighed over for sprogsprogsområdet. Nu mener man, at der ikke er mere at kæmpe for – sejren er jo vundet – og man har lagt sig til hvile på laurbærrene.

De danske myndigheder på Færøerne anvender endnu dansk som administrationssprog, ikke blot internt, men også over for den færøske offentlighed. Dette er der naturligvis fuld lovhjemmel for, men det virker efterhånden på de fleste færinger som noget af en anakronisme, for at sige det mildt. Hvor lidt ville det

ikke koste i sammenligning med de samlede udgifter at ansætte et par færøskkyndige folk til at tage sig af den sproglige side, der vender ud mod befolkningen. Da er de forretningsdrivende ofte mere vakse. Et af vinfirmaerne i København, der står for en stor del af spiritussalget til Færøerne, plejer at svare i telefonen på færøsk og udsender bestillingsformularer på færøsk.

Det er jo unægtelig en utidssvarende ordning i et land med ét nationalsprog, at en person, der begår en forseelse mod loven, bliver noteret, tiltalt og dømt på et fremmed sprog. Som et frisk eksempel kan jeg nævne, at landfogeden forleden sendte nogle islandske politirapporter angående en færing, der havde begået en mindre forseelse under et ophold i Island, til vort sprognævn med anmodning om at få dem oversat til dansk til brug for retten i Tórshavn. Vi oversatte dem til færøsk.

Skylden for dette forhold skal ikke kun placeres hos de danske myndigheder men også på færøsk side, da man ikke har været ihærdig nok med kravet om at få færøsk indført som retssprog. Selv om kirken endnu formelt er en dansk institution, har dog kirkesproget i praksis længe været færøsk. Det hænger sammen med, at det var en markant og dygtig personlighed, provsten Jákup Dahl, der gik foran i kampen for at få færøsk til kirkesprog. Desuden er kirken en mere folkelig institution end retten. I retten kommer man jo ikke så gerne og taler heller ikke så meget om det, der foregår der. På baggrund af, hvor stor vægt man lægger på retten til at kunne anvende sit eget sprog i retten i andet nordisk land, jf. den nordiske sprogkonvention, er det unægtelig en prekær situation vi har på Færøerne m.h.t. disse forhold.

En anden mindre detalje i de dansk-færøske relationer: For øjeblikket er det et dansk flyveselskab, der på SAS' vegne flyver på Færøerne. Al information, der tilgår passagererne gennem højttalere og på tryk, er på dansk og engelsk. Det langt overvejende antal passagerer er færing, men den respekt viser man dem ikke at tiltale dem på deres eget sprog. Det skal dog bemærkes, at når der undtagelsesvis er en færøsk stewardesse med, kan man høre færøsk – men da gerne med en utilfredsstillende formulering. Når man kommer til flyterminalen fra udlandet mødes man af danske og engelsksprogede skilte, og over hovedindgang-

en står Vagar Flyveplads!

De dansk-færøske forhold kan efter min mening også betragtes som et slags nordisk samarbejde. Jeg har begrænset mig til de rent sproglige sider af disse relationer.

Færøernes forhold til det øvrige Norden vil træde ind i en ny fase, når det nordiske hus i Tórshavn, som er under opførelse, vil blive taget i brug om et par år. Man kan da spørge: Hvilken stilling vil det færøske sprog få i husets virksomhed? Jeg tænker f.eks. på, hvilket sprog man vil anvende, når man vil annoncere husets forskellige aktiviteter og tilbud. Det er vigtigt, at man i god tid kommer på det rene med dette og anlægger en linie, der tager tilbørlig hensyn til færøsk sprog. Når man ad den nye ringvej uden om Tórshavn passerer stedet, hvor huset er under opførelse, lægger man mærke til en stor informationstavle angående byggearbejdet. Overskriften er: Norðurlandahúsið í Føroyum, men så kommer oplysninger om bygherre, arkitekt og forskellige delentrepriser – alt affattet på norsk. Det eneste naturlige og acceptable ville efter min mening være, at disse oplysninger blev givet på færøsk, landets officielle sprog. Men man er efterhånden vant til lidt af hvert, og jeg tror ikke, at der er mange der har tænkt over, at der er noget unormalt med dette skilt. Men hvorom alting er – det er ikke for tidligt, at de der står bag Nordens hus på Færøerne, gør op med sig selv, hvilke sproglige hensyn de skal og bør tage.

Isolation er nok en af de faktorer, der bidrog til, at det færøske sprog overlevede. I dag er isolation hverken mulig eller ønskværdig – tværtimod ser vi det som en livsbetingelse for sproget, at samkvemmet med de nordiske sprog opretholdes og udbygges. Men på den anden side er det nødvendigt at være på vagt for at holde den rigtige balance mellem sprogene, så vi ikke risikerer, at færøsk en dag har mistet sin stilling og udpillet sin rolle som et selvstændigt nordisk sprog.